

By reading all these biographies, and trying to understand what “world and home” meant for all those people, Powell underlines the fact most of the former slaves could never return to their places of origin. They become having new identities in diasporas. The way they expressed themselves in their narratives shows their passion for rooting themselves in their homelands. On the other hand their painful memories had passed into later generations as a heavy burden on their future identities. By taking into consideration of all these accounts, it seems Powell has examined the “slavery” issue not only as a historical fact but also as a living memory of the later generations of people whom owned slaves or were owned as slaves.

Hatice Uęur

Christopher I. Beckwith,

Warriors of the Cloisters: The Central Asian Origins of Science in the Medieval World.

Oxfordshire: Princeton University Press, 2012, 211 s., ISBN: 978-0-691-15531-9

Batı’da bilhassa 20. yūzyılın ikinci yarısından sonra gelişmeye başlayan Bilim Tarihi çalışmaları Annales Okulu’nun metodik yenilikleriyle belki de hızlanmış oldu. Böylece bilimin kökenlerine ya da gelişmesine dair yapılan tartışmalar yoğunlaştıkça yeni değerlendirme ve yorumlarla da karşılaşılmaya başlandı. Bu yüzden, bilim ve uygarlık tarihine ilişkin XIX. yūzyılın hengamesi içerisinde belki tasarlanmış belki de kendiliğinden bir ön kabul haline dönüşmüş pek çok önemli teori bugünkü bulguların ışığında yeniden irdelenmeye girişildi. Christopher I. Beckwith de, *Warriors of the Cloisters* adlı incelemesiyle bilimin kökenleri hakkında yeni bir öneri ile okuyucusunun karşısına çıkıyor.

Doktorasını Indiana Üniversitesi’nde Orta Asya tarihi ve dilleri üzerinde hazırlayan Beckwith halen Indiana Üniversitesi, Bloomington’da Orta Asya tarihi ve dilleri üzerine dersler vermeye devam etmektedir. Görece velut bir yazar olarak nitelenebilecek Beckwith’in ilgi alanına dair pek çok eseri, meraklısı tarafından oldukça dikkat çekici bulunur. Türk tarihi ile de ilişkilendirilebilecek olan ilgili iki eseri özellikle burada anılmaya değerdir. Bunlar, 1993 tarihli *The Tibetan Empire*

in *Central Asia*¹ ile 2011 yılında yayınlanmış olup Türkçe'ye de çevirisi yapılmış bulunan *Empires of the Silk Road*² adlı çalışmalarıdır.

Beckwith, *Warriors of the Cloisters* adlı eseri ile köken eleştirisi yapmaktan öte, özellikle bilimin gelişmesi perspektifinde bilindik Batılı kabullerden ayrılarak bu kez Orta Asya'ya bakmayı öneriyor. Aslında Beckwith bu ilgisinin olası işaretlerini *Empires of the Silk Road* adlı çalışmasında vermeye başlamıştı. Keza kendisi aynı kitabın ön sözünde bu niyetini de izhar etmişti. Zira kendisi Batılı bilim anlayışının kurumsallaşmasında Makdisi ve Saliba'nın Arap dünyasına dair tekliflerinin yanı sıra Orta Asya merkezli bir bakış geliştirilmesinin gerekliliğini de ortaya koymaktaydı. Beckwith'in 2011 tarihli bu değerli çalışmasında önceki eserlerinde dile getirdiği hususları bir arada ve belli bir metodoloji ile vermeye giriştiği görülmektedir. Kitap, giriş ve sonuç bölümleri dikkate alınmazsa altı bölümden müteşekkildir.

Doğrusu yazar kitabında, bir bilimsel metot ve tartışma usulünün nasıl olup da Tibet'ten Araplar yolu ile Avrupa'ya ulaştığına dair genel bir perspektif çizmeye çalışıyor. Yazara göre Batı üniversite geleneği ile Orta Asya eğitim geleneklerinin, uzunca verilen örneklerden de anlaşılacağı üzere Tibet ve Çin gelenekleriyle ilişkili olmaları gerekir. Bu ilişkinin kurucuları muhtemelen Araplardır. Ancak Batı felsefe geleneğinde *Questiones Disputateae* şeklinde isimlendirilen *skolastik* metodun Makdisi'nin önerdiği biçimde Orta Çağ Avrupa yüksek öğrenim kurumlarına medreselerden erişmiş olmakla beraber asıl kökeninin Budist *viharalar* ve çoğu defa da adlarını zikrettiği ilişkili kurumlardan neşet etmesini beklemek gerekebilir.

Kitabın ikinci bölümü “The Recursive Argument Method of Medieval Science” başlığını taşımaktadır. Bu bölümde telif metodu biçiminde kendini gösteren bir nevi akıl yürütme tarzı olan *recursive argument method* üzerindeki fikirler tartışılmaktadır. Bilhassa risale ile soru cevap biçiminden farklı yeni bir tür olarak Avrupada gelişen tartışma usulünün, zımnen de olsa Batı üniversitelerinde kendisine yer bulduğu hususu değerlendiriliyor. Kitabın müellifine göre, bu türlü akıl yürütme yahut tartışma biçimiyle, İbn Sina'nın *Kitabü's-Şifa'sının* bölümlerinden biri olan *Kitabü'n-Nefs'in* *De Anima* adıyla yapılan çevirisiyle Avrupa ilim çevreleri

1 Beckwith, Christopher I.: *The Tibetan Empire in Central Asia: A History of the Struggle for Great Power Among Tibetans, Turks, Arabs, and Chinese During the Early the Middle Ages* (Chichester, West Sussex: Princeton University Press, 1993).

2 Beckwith, Christopher I.: *Empires of the Silk Road: A History of Central Eurasia from the Bronze Age to the Present* (Oxfordshire: Princeton University Press, 2009). Beckwith, Christopher I.: *İpek Yolu İmparatorlukları: Bronz Çağı'ndan Günümüze Orta Asya Tarihi*, Çev. Kürşat Yıldırım (Ankara: ODTÜ Yayıncılık, 2011).

tanışmış olmalı. Zira böylesi bir telif yöntemi daha önce bilinmez. Ya otoriter bir ifade içeren *sic et non* formu olan diyalog türü kullanılmakta ya da bir savdan yola çıkılarak bunun yazarın görüşü etrafında şekillendiği risale tarzı benimsenmektedir. Oysa yeni metotta yazarın sonraki bölümlerde Budist metinlerden örneklerle açıklayacağı üzere kabaca bir *cedel* durumu söz konusudur. Başlangıç olarak bir sav [*argument*] mevcuttur. Tartışma bu savın etrafında ancak buna dair geliştirilmiş yeni alt savlar [*sub-arguments*] *pro* ve *contra* nitelikli savlarla tartışmaya tabi tutulur. Böylece her bir sava getirilmiş yeni sorular yeni tezler ve savlarla sürecin nasıl işlediği tarif edilir. Kolay anlaşılması için de *Albertus Magnus* ve diğer teologların eserlerinde bu görüşlerin nasıl işlendiği form halinde okuyucuya gösterilmeye çalışılır. Bahsi edilen bu akıl yürütme biçiminin İbn Sina tarafından gençliğinde öğrenilmiş olması gerektiği, yazar tarafından ayrıca vurgulanır.

Yazar kitabın ikinci bölümünde bir önceki önerilerini destekler mahiyette olması için Orta Çağ'dan Rönesans devrine yaklaştıkça nicelik değiştiren yüksek öğrenim kurumunun bu kez niteliği üzerinde durmaktadır. Her ne kadar farklı teoriler mevcutsa da Avrupa'daki ilk yüksek öğrenim kurumunun 1180 yılında uzun süreler Suriye dolaylarında yaşamış olan Londralı Jocius tarafından Paris'te kurulmuş olduğunu not etmek gerektiğine inanmaktadır. Keza yazara göre Avrupa için yeni kabul edilebilecek böylesi bir kurumun kökeninin Jocius'un Şam'da gördüğü medreselerin olması muhtemeldir. Çünkü *college* daha sonra üniversiteye dönüşecek olan *universitas* uygulamasından çok farklıdır. Ticari işletme yahut bir lonca biçiminde örgütlenmiş üniversitelerin Avrupa'ya özgü kurumlar olarak collegelardan farklı olmaları icap eder ve collegelerin bu durum yüzünden Avrupa'nın ilk yüksek öğrenim kurumları şeklinde addedilmeleri gerekir. Bununla beraber yazar Doğu dünyasında medrese konusunun da tartışılması gerektiğini, Pedersen ve Makdisi'den mülhem bir biçimde fıkıh okulları olarak dini eğitim veren kurumların kökeni ile medreselerin kökenlerine ilişkin bilgilerin yeniden ele alınmalarının yararlı olacağını düşünür. Yazar bilhassa eğitim kurumlarının görece Nişabur gibi Orta Asya merkezli coğrafyadan çıkmış olması sebebiyle Budist viharalarıyla kuruluş, idare ve teşkilat yapılarıyla mukayesesinin faydasına işaret eder.

Yukarıda bahsi edilen bölümlerin hemen peşi sıra bu kez tartışma metodu ve kurum olarak medrese, dolayısıyla collegelerin düşünsel irtibatları olabilecek vihar ve burada kullanılan telif ve tedris yöntemlerinin incelikleri üzerinde durulmaktadır. Kabul edilenin aksine universitas ile collegelerin birbirleri ile ne düşünsel ne de kurumsal ilişkileri bulunamayacağını, zımnen de olsa collegelerin medrese ile medreselerin de camilerde kurulan halkalardan farklı olarak ilk örneği Nişabur

Nizamiyesi olan eğitim kurumlarıyla yakından ilişkili olabileceğine değiniliyor. Bu değiniden yola çıkılarak medrese ile collegelerin kökeninde Budist viharalarının olması gerektiği iddia edilip Avrupa'ya erişmiş olan recursive argument method'un Orta Asya'daki Budist kökenlerine işaret edilmektedir. Burada bahsolunan metodun Budist aklının tecessüm ettiği *catvari aryasatyaninin* ortaya çıkararak hakikate erişimde taakkul yolu olarak *rupa, vedana, samjna, samskara* ve *vijnanaya* doğru ilerleyen bir düşünme biçiminin silsilesi olduğuna dair veriler sıralanmaktadır. Yazar, akıl yürütmenin asli örnekleri olarak keza ayrıca *Sitapani, Abhidharmavibhasa* ve başka kaynakların örnek içerik ve metotlarına da yer veriyor.

Kitabın beşinci bölümünde Orta Asya'nın ve civarının hem düşünsel hem de kültürel olarak nasıl İslâmlaştığına dair görüşler paylaşılmaktadır. Yazar, İslâmlaşma hareketinin temel unsuru olarak eğitim mevzuunda yine bölgedeki vihara ama özellikle Nevbahar'ın [Nov-vihara] Belh merkezli etkisi üzerinde duruyor. Benzer bir biçimde İslâm ve Budist *Sarvastivada* ile Hindu *Brahmanist* ekollerinin olası etkileşimleri ayrıca tartışmaya değer bulunuyor.

Altıncı bölümde yazar, önceki satırlarda tartıştığı *recursive argument methodun* Orta Çağ Avrupası'na nasıl eriştiğini izaha girişmektedir. Yazara göre bahsi edilen usulün Avrupa'da görülmeye başlaması muhtemelen klasik Arapça çevirilerin ortaya çıkışından yaklaşık yüz yıl kadar sonraya denk gelmelidir. Bu iddiasına dayanak olması babında Peter Abelard, St. Augustine, St. Jerome ve diğer Kilise Babaları'nın çalışmalarından örnekler vererek teolojik tartışmaların izlediği serencama da değinmektedir; bu çerçevede metodun ilk kez İbn Sina'nın *Kitabü'n-Nefs* adlı eserinin çevirisi ile Avrupa'ya ulaştığını ifade etmektedir. Yazar, buradan yola çıkarak hem İbn Sina'nın *Kitabü'n-Nefs* adlı eserinin Latince çevirisi olan *De Anima*'nın içeriğini vermekte, bu savını Halesli Alexander'ın *Summa Theologica*, *Albertus Magnus*'un *Quaestiones Super De Animalibus*'u, Thomas Aquinas'ın *Summa Theologiae*'sının düşünsel ve biçimsel omurgalarıyla karşılaştırarak desteklemektedir. Son olarak bu metodun münazarada aldığı konum ve biçime dair görüşlerine yer vermektedir.

Son iki bölümün ilkinde *science* kavramının Batı'da ve Doğu'da algılanış biçimleri ve ona atfedilen niteliklerin neler olduğu özet biçimde ele alınıyor. Tibet, Çin, Hindistan ve Bizans alt başlıklarının altında coğrafi bir izleği takip ederek o yörelerdeki bilimin taşıdığı anlamlara değiniliyor. Bu bölüm, ilgili okuyucunun alışık olduğu üzere İslâm dünyasında bilimin gerileyişi başlığı altında bilindik hususların tartışılmasıyla sona eriyor. Sonuç başlığının verildiği bölümde ise müellif önceki paragraflarda dile getirdiği savlarına dair genel bir değerlendirmeye gitmeye çalışıyor.

Bölümlerden ayrı olarak yazar, kitabının sonunda İbn Sina'nın Latince tercümeleri ve Poitiersli Peter'in çalışmaları hakkında iki metin ile Collège des Dix-Huit'nin kuruluşuna dair Latince bir belgeden müteşekkil üç eke yer veriyor. Kaynakçası olan kitabın rahatlıkla kullanılabilmesi için ayrıca bir dizini de mevcut. Kavramlar hususunda görece zayıf olduğu düşünülebilirse de dizinin özel ve yer isimleri ile berkitilmiş olduğu görülüyor.

Murat Çelik

Bruno Andreşoiu, Cristian Brăcăcescu-Mihai Maxim,

Geamii: Minarete pe cerul Dobrogei – Minarets in a Dobrogea sky,

İngilizceye çev. Smaranda Nicolau; Bükreş: Igloo Yayınları, 2012, 199 s., ISBN 606-8026-18-3

Kitabın editörlüğünü yapan ve önsöz yazan Bruno Andreşoiu'nun belirttiği üzere Dobrucalıların hayatının vazgeçilmez ve tabii bir parçasıdır şehir ve köylerdeki minareler. Romanya'nın Dobruca bölgesindeki yedi yüzyılı aşkın süredir mevcut Müslüman varlığının en görünür izlerini simgeler bu mabetler. En son 2011 yılında yapılan nüfus sayımında bölgedeki Türk-Tatar nüfusunun ulaştığı rakamlara bakıldığında Romanya hükümetinin ve halkının İslâm dinine ve Müslümanlara karşı takındığı olumlu tavırla birleştirebiliriz bu kitabın basım serüvenini. Editörlüğünü Andreşoiu'nun yaptığı kitabın metinlerini Romanya'daki ünlü Osmanlı tarihçisi Prof. Dr. Mihai Maxim ve Cristian Brăcăcescu hazırlamış. Rumence metinlerin İngilizce'ye tercümesi Smaranda Nicolau tarafından yapılmış, kitapta yer alan otuz iki camii ve üç Müslüman mezarlığının resimlerini profesyonel fotoğrafçı Şerban Bonciocat çekmiş. Cătălin Artenie tarafından grafik tasarımı yapılan kitabın 2013 yılında Romanya'da basılan kitaplar arasında en iyi görsel yayın ödülünü aldığını da ekleyelim.

199 sayfalık kitap albüm şeklinde tasarlanmış ve iki dilli olarak yayımlanmıştır. Bir sütuna Rumence hemen karşısında da İngilizce tercümenin yer aldığı kitabın sadece Rumen okur kitlesine hitap etmesinin önüne geçilmiş bu sayede. Kitabın içeriğine kısaca göz attığımızda ise sıradan bir fotoğraf albümünün ötesinde doyurucu metinleri ve bilgileri içeren bir eserle karşı karşıya olduğumuz anlaşılıyor. Editörün kendi hayatı ve çocukluğundan örneklerle hazırladığı